

DINCOLO DE CORTINA EXILULUI: MIRCEA IONNIȚIU ȘI DOCUMENTELE SALE ISTORICE

Roxana Bălăucă*

Abstract: Roxana Bălăucă's article is dedicated to the figure of **Mircea Ionnițiu**, a former schoolmate and personal secretary of King Michael I of Romania, who was a direct witness to the events of August 23, 1944, and the establishment of the communist regime. Coming from a family of merchants and publishers, Ionnițiu was educated in an elite environment and was selected to study alongside the heir to the throne. After graduating from the Faculty of Law, he became the King's secretary and accompanied him during Romania's most critical historical moments.

Following the King's forced abdication, Ionnițiu emigrated to the United States, where he worked in the media and aerospace industry. He remained a vocal supporter of the Romanian cause, publishing and speaking about his experiences and the political situation of his homeland. In 2011, through Mircea Carp, his documentary archive was donated to the "Lucian Blaga" Central University Library in Cluj-Napoca.

The Mircea Ionnițiu collection includes 91 files that reflect major historical events such as the August 23, 1944 coup, the King's abdication, correspondence with prominent figures in exile, and documents regarding Romania's role in World War II. Valuable for researchers, these documents were showcased in thematic exhibitions held in 2008 and 2013. The article emphasizes the importance of documentary memory in understanding Romania's recent history and highlights Ionnițiu's crucial role as both witness and chronicler of the royal exile.

Keywords: archival documents, Romania, history, 20th century, Michael I of Romania, communism.

Demersul de față se înscrie într-o continuare firească de valorificare a colecțiilor Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca și de onorare a donatorilor care, mulțumită generozității lor, au făcut posibil ca fondurile Bibliotecii să se îmbogățească cu documente de o reală valoare istorică și culturală.

Articolul este dedicat lui Mircea Ionnițiu, o personalitate mai puțin cunoscută publicului larg, dar care, din postura de coleg de școală și secretar al Regelui Mihai I al României, a fost martor și participant la evenimentele care au precedat abdicarea Regelui și preluarea puterii de către regimul comunist.

Informațiile despre viața lui Mircea Ionnițiu sunt puține. Majoritatea datelor le aflăm din volumul *Amintiri și reflecțiuni*¹ și din două articole redactate după moartea

* Bibliotecar Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca; e-mail: broxana1985@yahoo.com

¹ Mircea Ionnițiu, *Amintiri și reflecțiuni*, București, Edit. Enciclopedică, 1993.

sa de către foștii colegi de clasă păstrate la Departamentul Colecții Speciale al Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca în fondul care îi poartă numele.

Mircea Ionnițiu s-a născut la București, în data de 27 septembrie 1927, într-o familie de negustori². Tatăl său, Nicolae Th. Ionnițiu a urmat obiceiurile vremii și a studiat la Paris, obținând gradul de sublocotenent, avansând apoi la gradul de maior în timpul Primului Război Mondial³. Ulterior, a devenit unul dintre cei trei fondatori ai întreprinderii „Cartea Românească”, alături de Carol I. Rasidescu⁴ și tipograful Constantin Sfetea⁵.

Despre copilăria sa știm că și-a petrecut-o în București, într-o casă de pe strada Edgar Quinet, în apropiere de Hotelul Capșa și de Parcul Cișmigiu.

În ceea ce privește educația, aflăm din memoriile sale că a urmat clasele primare la Școala Clemenția din București, iar studiile liceale le-a început la Liceul *Spiru Haret*, urmând exemplul fratelui mai mare, Nicolae⁶. Însă stagiul la *Spiru Haret* nu a durat decât un trimestru, tânărul elev Mircea fiind selectat să facă parte din clasa special înființată pentru educația moștenitorului tronului⁷, la Castelul Peleş, la data de 24 octombrie 1932, unde a rămas până la susținerea examenului de bacalaureat⁸.

Odată cu terminarea liceului, cu toate că dorea să urmeze cursurile Politehnicii, s-a înscris la Facultatea de Drept a Universității din București. După absolvire

² *Ibidem*, p. 12. Bunicul lui Mircea Ionnițiu este Theodosiu Ionnițiu (1842–1918) care, în 1872, devine proprietar al librăriei „Grigore Ioanid”, apoi deschide propria librărie sub denumirea „Frații Ionnițiu & Co”. Fiul său, Nicolae, tatăl lui Mircea Ionnițiu, a continuat afacerile familiei, devenind președinte al Asociației Editorilor Români, membru al Camerei de Comerț. Dan Gulea, *Cartea Românească 100: un simbol al culturii românești*, [S.l.], [s.a.], p. 12-13; https://www.editura-arthur.ro/other/file_show/8942, consultat în data de 25 martie 2024.

³ Mircea Ionnițiu, *op. cit.*, p. 12–13.

⁴ Carol I. Rasidescu este nepotul lui Ștefan Rasidescu (1817–1881), ucenic la tipografia Zaharia Carcalechi, apoi șef de atelier la tipografia lui Heliade-Rădulescu, apoi director al tipografiei metropolitane, iar în 1859 pune bazele „Tipografiei Metropolitane”. Afacerile sunt continuate de fiul său, Ion Șt. Rasidescu (1865–1916), ginerele lui Carol Göbel. Din 1916, la conducerea editurii vine Carol I. Rasidescu, care va deveni unul dintre fondatorii întreprinderii „Cartea Românească”. Dan Gulea, *op. cit.*, p. 9-10; https://www.editura-arthur.ro/other/file_show/8942, consultat în data de 25 martie 2024.

⁵ Constantin Sfetea (1864–1924) s-a născut la Brașov și și-a făcut ucenicia la Socec, apoi a fost director al Institutului „Progresul” din Ploiești. Ulterior se mută la București, unde deschide Librăria Școalelor. Dan Gulea, *op. cit.* p. 13; https://www.editura-arthur.ro/other/file_show/8942, consultat în data de 25 martie 2024.

⁶ Mircea Ionnițiu, *op. cit.*, p. 23–24.

⁷ *Ibidem*, p. 24–25.

⁸ A. Spiegler, *Despre Mircea Ionnițiu*, [S.l., s.a.], BCU Lucian Blaga, Colecții speciale, Fond Mircea Ionnițiu 29, f. 1. Despre susținerea bacalaureatului găsim două mențiuni și în jurnalul lui Carol al II-lea. Prima, din 24 iunie, menționează că: „Azi a început bacalaureatul. Mari emoții la copii”. Cea de-a doua este din 27 iunie, după finalizarea examenelor: „după aceea, se făcuse 2, a avut loc promovarea clasei lui Mihăiță și declararea lor bacalaureați, după ce am dat băieților câte o tabacheră și lui Mihăiță Ordinul „Pentru Merit” și alte decorații profesorilor și lui [Petre] Andrei, care a prezidat Comisiunea. A avut, pe urmă, loc masa pentru noii promovați și profesorii lor”; Carol al II-lea, *Însemnări zilnice*, vol. al III-lea: 15 decembrie 1939 – 7 septembrie 1940, București, Scripta, 1998, p. 213, 219–220.

a ocupat funcția de secretar personal al Regelui Mihai, participând în acest mod la evenimentele din 23 august 1944.

După abdicarea Regelui a părăsit țara împreună cu viitoarea soție, Rodica, cu care s-a căsătorit la Lausanne, în februarie 1948. A locuit în Europa pentru o scurtă perioadă de timp, emigrând ulterior în Statele Unite, primind cetățenia americană câțiva ani mai târziu, în 1956⁹.

În primii ani după stabilirea în SUA s-a ocupat de redactarea rapoartelor și de traduceri pentru cazurile de imigrări, a fost analist și cercetător privind probleme din Europa de Est pentru *Free Europe Press* și *Vocea Americii*. În 1957 s-a mutat în California, unde a fost angajat ca tehnician în industria aeronautică, lucrând „mai bine de 20 de ani în slujba celei mai mari și mai capabile firme de motoare de rachete din Statele Unite”, *Rockwell International Corporation*, divizia *Rocketdyne*¹⁰.

Odată cu căderea comunismului se reîntoarce în țară pentru o scurtă perioadă de timp, în septembrie 1990, cu planuri pentru viitoare reveniri. Din păcate, din cauza unor probleme de natură medicală, se stinge din viață în 13 noiembrie 1990, la reședința sa din Woodland Hills, California, după 43 de ani trăiți în exil.

Mircea Ionițiu a continuat să susțină cauza României până la moartea sa în 1990, fapt reflectat de documentele existente în fond.

Fondul Ionițiu a ajuns în colecția Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” în anul 2011, prin intermediul lui Mircea Carp, și cuprinde 91 de dosare.

În funcție de tipul de documente, putem să împărțim fondul în următoarele categorii: documente aparținând creatorului fondului, documente referitoare la istoria României și alte tipuri de documente, numitorul comun pentru o mare parte din fond reprezentându-l evenimentele din 23 august 1944 și urmările sale.

Relația privilegiată pe care a avut-o cu Regele Mihai i-a facilitat accesul la o serie de documente greu accesibile publicului larg și au oferit o imagine din interior asupra faptelor care au precedat sau care au urmat evenimentelor din 23 august 1944¹¹. Mircea Ionițiu, pe toată durata vieții sale, a continuat să susțină cauza

⁹ Fond Mircea Ionițiu 1, Mircea Ionițiu - Curriculum vitae, Woodland Hills, [1984?], f. 1.

¹⁰ În calitate de tehnician al firmei producătoare de motoare de rachetă a participat la numeroase lansări de la Cape Canaveral, după cum afirmă într-o scrisoare trimisă prietenului său, A. Spiegler: „Eu m-am mutat în California în 1957, când am fost angajat ca tehnician în industria aeronautică. De atunci am progresat, mergând la școală, la universitate seara și am ajuns acum că am umplut mai bine de 20 de ani în slujba celei mai mari și capabile firme de motoare de rachete din Statele Unite. Am fost întotdeauna foarte mândru de contribuția acestei firme la progresele făcute în cercetarea Cosmosului și a satelitului nostru: luna”; A. Spiegler, *Despre Mircea Ionițiu*, [S.l., s.a.], BCU Lucian Blaga, Col. Sp., Fond Mircea Ionițiu, dosar 29, f. 3.

¹¹ Fond Mircea Ionițiu 2, *A footnote to Romania's recent history: 20 august 1945*, prezentată la VIII Convention of the American Romanian Academy of Arts and Science at the University of California, Davis, 21–24 April 1983

românească făcând cunoscute condițiile în care țara sa natală a ajuns sub influența sovietică, care a fost atitudinea marilor puteri privind extinderea comunismului și încercările Regelui Mihai de a salva România de ocupația comunistă.

Primele dosare cuprind însemnări ale lui Mircea Ionițiu¹². Dintre ele se remarcă planul reședinței regale unde a avut loc lovitura de stat din 23 august 1944¹³, însemnări ale creatorului fondului în limbile română și engleză referitoare la evenimentele din 23 august, memorii, precum și discursuri susținute la New York, Washington și Woodland Hills după 1944¹⁴. Relatări ale evenimentelor din 23 august conțin și dosarele 12, 14, 15, 17, 19 și 20.

Un loc însemnat în cadrul fondului îl ocupă corespondența primită de Mircea Ionițiu, care însumează aproximativ 600 de unități arhivistice, împărțite în 3 dosare¹⁵, precum și cea trimisă¹⁶, care cuprinde 130 de unități arhivistice. Printre cei cu care a corespondat în intervalul 1948–1990 se numără: Burton Y. Berry, Aristide Burileanu, Gabriela și Mircea Carp, George Ciorănescu, Lia Constantinescu, Regele Mihai și Regina Elena, Mircea Eliade, Vlad Georgescu, Tomas Perry, Radu Porocală, Constantin Vișoianu.

Dosarul cu numărul 3 conține documente din intervalul 1940–1948. Documentele poartă sigla Casei Regale a României, iar din text reiese că însemnările aparțin mareșalului Curții Regale. Alături de cele patru file care prezintă meniul pentru cină (fila 1) și mic dejun (filele 2–4), găsim relatări ale negocierilor purtate de Rege în perioada Grevei regale¹⁷, o ciornă a comunicatului de presă care a urmat execuției Mareșalului Antonescu (fila 48), și note ale evenimentelor care au precedat plecarea Regelui Mihai din România. Fondul mai cuprinde o copie a jurământului depus de Regele Mihai în 1940¹⁸, cuvântări¹⁹, audiențele la Regele Mihai ale lui A.I. Vișinski din data de 27 și 28 februarie 1945, în prezența Mareșalului Curții Regale, Negel, și a Ministrului Afacerilor Străine, C. Vișoianu și audiența la Maiestatea Sa Regele din 1 martie 1945, și cea din 6 martie 1945 a lui Vișinski și Malinovski în prezența lui Gheorghe Tătărescu²⁰, precum și stenograma întâlnirii dintre Rege și reprezentanții Comisiei interaliatelor din data de 7 ianuarie 1946²¹.

Tot legat de situația monarhiei în România găsim o însemnare a Regelui Mihai privind evenimentele din 30 decembrie 1947²², a cărei formă finală se păstrează din

¹² Dosarele cuprinse între numerele 4 și 10.

¹³ Fond Mircea Ionițiu 4.

¹⁴ Dosarele cu numerele 6, 7, 8, 9 și 10.

¹⁵ Fond Mircea Ionițiu 23.

¹⁶ Fond Mircea Ionițiu 24.

¹⁷ Fond Mircea Ionițiu 3, filele 5–46; acte privind Greva regală se păstrează și în dosarul cu numărul 53.

¹⁸ Fond Mircea Ionițiu 51.

¹⁹ Fond Mircea Ionițiu 52.

²⁰ Fond Mircea Ionițiu 54.

²¹ Fond Mircea Ionițiu 55.

²² Fond Mircea Ionițiu 56.

dosarul cu numărul 57, redactată în limba engleză, în care monarhul explică împrejurările în care a fost forțat de către liderii comuniști Petru Groza și Gheorghe Gheorghiu-Dej să renunțe la tron²³ și își declară loialitatea față de poporul român²⁴.

Fondul mai cuprinde cuvântări ale monarhului cu ocazia Anului Nou din perioada 1943–1947, ordine de zi ale Maiestății sale de Anul Nou din intervalul 1941–1947, interviuri²⁵, dar și corespondență purtată cu I.C. Brătianu, Aristide Buhoiu, Lucrețiu Pătrășcanu, Gheorghe Tătărescu, Constantin Vișoianu, precum și cu Burton Berry, George W. Bush, Ronald Reagan, F.D. Roosevelt în intervalul 1945–1990²⁶.

Documente care vizează istoria României din perioada celui de-Al Doilea Război Mondial și din cea postbelică cuprind și dosarele 21 și 22. Dintre acestea menționez decizia mareșalului Antonescu de a continua războiul alături de armata germană, procesul verbal din 22 august 1944 redactat în vederea integrării în armata română a diviziilor Tudor Vladimirescu și Horea, Cloșca și Crișan, formate pe teritoriul URSS de prizonieri români²⁷, precum și copii ale ordinelor primite de armata germană în urma acțiunii din 23 august²⁸.

Alte documente care se remarcă sunt decizia de condamnare la moarte a lui Ion Antonescu, Mihai Antonescu, Constantin Z. Vasiliu, Gheorghe Alexianu și comutarea pedepsei în muncă silnică pe viață pentru Radu D. Lecca, Eugen Cristescu, Constantin Pantazi, semnate de Ministrul Justiției, Lucrețiu Pătrășcanu, dar și testamentul olograf al Mareșalului Antonescu. Textul testamentului a fost transcris de către Eugen Popescu, o copie a transcrierii aflându-se și în colecția BCU.

Fondul mai cuprinde mărturii referitoare la evenimentele din România din intervalul 1944–1947, consemnate de către generalul Dumitru Dămăceanu, Ivor Porter, Mircea Ionnițiu, Mihnea Romalo, Arpad Gherghel, Adjutant Regal al Maiestății Sale Regele Mihai, Alexandru Cretzianu precum și documente despre cazul George Enescu²⁹.

²³ Abdicarea Regelui Mihai și documente referitoare la acest eveniment, în care Regele afirmă că „în dimineața zilei de 30 Dec. 1947 Dnii P. Groza și Gh. Gh. Dej, membrii ai Guvernului, Mi-au prezentat textul actului de abdicare, somându-mă să-l semnez imediat. Ambii au venit la P.R. după ce acesta fusese înconjurat de detașamente armate și au afirmat că mă fac răspunzător de vărsarea de sânge care va urma măsurilor ordonate de ei în cazul în care nu voi semna [...]”; (Fond Mircea Ionnițiu 56).

²⁴ „With unshaken faith in our future, animated by the same devotion and will to work, I will continue to serve the Rumanian people with which My destiny is inexorably bound”; Fond Mircea Ionnițiu 57, f. 6.

²⁵ Interviurile sunt păstrate în dosarele cu numerele 58, 59 și 60. Dintre aceste am menționez două interviuri acordate Paulinei Frederick, respectiv lui Bert Parks, la New York în 1948.

²⁶ Fond Mircea Ionnițiu 61 și 62.

²⁷ Fond Mircea Ionnițiu 73.

²⁸ Fond Mircea Ionnițiu 64.

²⁹ Dosarul cu numărul 80 cuprinde documente referitoare la modul în care comuniștii l-au păcălit pe George Enescu să accepte să facă parte din guvern pretinzând că aceasta ar fi dorința Regelui, fapt care s-a dovedit ulterior fals.

În luna mai a anului 2008, atât în semn de recunoștință pentru donația primită, cât și pentru introducerea documentelor în circuitul științific, a fost organizată o expoziție în cadrul Departamentului Colecții Speciale al Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” Cluj-Napoca intitulată *Mircea Ionițiu – martor al istoriei*³⁰.

Câțiva ani mai târziu, în 2013, tot în cadrul Departamentului Colecții Speciale a fost organizată și expoziția cu titlul *Regele Mihai: istorie și destin*³¹. În cadrul acesteia, alături de documente din Fondul Mite Kremnitz, din colecția de fotografii a BCU Cluj-Napoca, precum și din colecția Muzeului Universității „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, au fost expuse și documente din Fondul Mircea Ionițiu. Evenimentul a fost organizat cu ocazia ajungerii la Cluj a expoziției itinerante intitulată *Regele urmărit* curatoriată de către Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității.

Fondul Ionițiu poate fi consultat, pe baza unui permis de bibliotecă valid, în cadrul Departamentului Colecții Speciale al Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca.

³⁰ <https://www.bcucuj.ro/expo/2008-mai2/expo2008-mai2.html>, consultat în data de 23 martie 2024

³¹ <https://www.bcucuj.ro/ro/noutati/regele-mihai-istorie-%C5%9Fi-destin>, consultat în 23 martie 2024.